

**Çameli
Sempozyumu
Bildiriler Kitabı**

ISBN: 978-605-2055-81-6
Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
Yayın No: 208

İmtiyaz Sahibi
*Denizli Büyükşehir Belediyesi
Adına Büyükşehir Belediye Başkanı
Osman Zolan*

Genel Koordinatörler
*Serhat Akbulut
Hüdaverdi Otaklı*

Baskı ve cilt
*KD Karton Dijital Matbaacılık
Kazım Karabekir Cd. Koyunlu Han Nu: 95/36 Ankara
Tel: 0 (312) 341 52 39
Sertifika Nu: 44423*

Birinci Baskı
Haziran 2023

Denizli ©

I. ÇAMELİ SEMPOZYUMU

Danışma Kurulu

Denizli Valisi Ali Fuat Atik
Denizli Büyükşehir Belediye Başkanı Osman Zolan
Pamukkale Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Kutluhan
Çameli Kaymakamı Kübra Eroğlu
Çameli Belediye Başkanı Cengiz Arslan

Düzenleme Kurulu

Cengiz Arslan – Çameli Belediye Başkanı
Prof. Dr. Celal Şimşek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gamze Gököz Doğu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halim Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Adak – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Özgü Hafızoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Aydın Yapar – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Bahadır Duman – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Celal Şimşek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Çiğdem Sabbağ – Adıyaman Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Haytoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Ertan Özen – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp Başkale – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gamze Gököz Doğu – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Gürkan Semiz – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hacer Simay Karaalp Orhan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halil Kumsar – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Halim Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan Kara – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Ceylan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim Türkçüer – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir Özkaya – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Koray Özcan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Çiçek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Meder – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Özkul – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Ak – Pamukkale Üniversitesi

Prof. Dr. Murat Özban – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Beyazıt – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa Duran – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer Adak – Pamukkale
Üniversitesi Prof. Dr. Oğuz Karadeniz – Pamukkale
Üniversitesi Prof. Dr. Oğuz Özbek – Pamukkale
Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Nuri Ağdağ – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Özgür Başkan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem Sertkaya Doğan – İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan Gökçe – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Raşit Urhan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Sebahattin Nas – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Gökhan Şenol – Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Türkan Erdoğan – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Velittin Kalınkara – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Yahya Tülek – Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer Durdu – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Gökğöz – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Barış Semiz – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Engin Demiray – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Fatma Işık – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem Karakan Günaydın – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Gül Aktaş – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Habibe Kahvecioğlu Sarı – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Metin Armağan – Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Oğuzhan Uzun – Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Onur Ülker – Eskişehir Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Ramazan Donat – Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Sibel Çukurluoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Aykut Önder Sarıçiftçi – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Levent Taş – Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Ü. Özgü Hafızoğlu – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi
Öğr. Gör. Senem Tüfekçi – Pamukkale Üniversitesi

Sekretarya

Öğr. Gör. Recep Çakır – Pamukkale Üniversitesi
Ahmet Sadıç – Çameli Belediyesi
Serpil Uğur – Çameli Belediyesi

İçindekiler

ÇAMELİ'YE DEĞER KATANLAR	17
<i>Cengiz Arslan</i>	
ARKEOLOJİK YÖNDEN ÇAMELİ COĞRAFYASI	45
<i>Celal Şimşek</i>	
RESMİ KAYITLARA GÖRE ÇAMELİ YÖRESİ TARİHİ	89
<i>Şevket Can</i>	
XV. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KARAMAN/ÇAMELİ İLE ÇEVRESİNİN SİYASİ, İDARİ VE SOSYO-EKONOMİK DURUMU	107
<i>Behset Karaca</i>	
ÇAMELİ: TARİHİ, SOSYO-EKONOMİSİ VE AİLE YAPISI	125
<i>Neşide Yıldırım</i>	
TEKE YÖRESİ, YÖRÜK/TÜRKMEN MÜZİĞİ VE ÇAMELİ YÖRESİNE AİT MASIT KIRIĞI İLE İLGİLİ BİR ALAN ÇALIŞMASI	143
<i>Sabri Kuşkonmaz</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ MEZAR TAŞLARI HAKKINDA ÖN DEĞERLENDİRME	157
<i>Mustafa Beyazıt, Meryem Canseven</i>	
GELENEKSEL TÜRK MİMARİSİNİN ÖRNEKLERİ: ÇAMELİ EVLERİ	185
<i>Kadir Özkaya, Taner Dizel</i>	
DENİZLİ ÇAMELİ YÖRESİNDE BULUNAN TARİHİ CAMİLER VE SÜSLEMELERİ	203
<i>Taner Dizel, Kadir Özkaya</i>	
ÇAMELİ YÖRESİ SU DEĞİRMENLERİ	219
<i>Şaban Kök</i>	
KÜLTÜREL KALINTILAR	235
<i>Özcan Özçelik</i>	
HAYRİ DEV	269
<i>Özcan Özçelik</i>	
HAYATİ İNANÇ	281
<i>Emrah Şimşek</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ ESKİ MEZARLIKLARI VE TAŞLARI	285
<i>Zeki Akakça</i>	
ÇAMELİ YEMEK KÜLTÜRÜ	295
<i>Nurten Çekal, Esradeniz Doğan, Nusret Ercan Şenlikçi</i>	
ÇAMELİ'NİN COĞRAFİ İŞARETE ADAY GASTRONOMİK ÜRÜNLERİ	307
<i>Nurten Çekal, Esradeniz Doğan, Hatice Aktürk</i>	
KOOPERATİFLERİN KAYNAK BULMA SORUNU VE BİR ÇÖZÜM ÖNERİSİ	317
<i>Mehmet Varol, M. Ensar Yeşilyurt</i>	

KÖYE DÖNÜŞ VE ORGANİK TARIM	323
<i>Mehmet Can</i>	
ÇAMELİ FASULYESİ.....	329
<i>Evren Atmaca, Ramazan Akın</i>	
ÇAMELİ'DE CEVİZCİLİK.....	335
<i>Ayşe Gün</i>	
DENİZLİ İLİ ÇAMELİ İLÇESİNDE SERACILIK.....	345
<i>Güler Çimen, Şakir Çınar, Saffet Üge, Ali Yılmaz</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ SÜT SEKTÖRÜ	349
<i>Hakan Bolat</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ TURİZM POTANSİYELİ	355
<i>Serkan Bertan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE TURİZM.....	361
<i>Ahmet Sağdıç</i>	
DENİZLİ - ÇAMELİ YÖRESİ AĞIZ ÖZELLİKLERİ	373
<i>Hacer Kuru</i>	
ÇAMELİ'DE YÜKSEK ÖĞRETİM: İLK YILLAR.....	393
<i>Muzaffer Adak</i>	
KIRSAL ALANDA KADIN SORUNLARI: DENİZLİ-ÇAMELİ İLÇESİ ÖRNEĞİ	403
<i>Gül Aktaş, Eylül Sebzeci</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE NÜFUSUN GELİŞİMİ VE DAĞILIMI	417
<i>İbrahim Gökburun</i>	
ÇAMELİ KİLİM DOKUMACILIĞININ KÜLTÜREL PERSPEKTİFİ	445
<i>Serkan Güzel, Burçin Karabolat, Gökçe Pınar Şenbakar, Gülce Ekin Köse, Meltem Salacak, Koray Ertuğ, Özhan Turan, Seher Özkaya, Pamukkale Üniversitesi, Çameli Belediyesi, Çameli Meslek Yüksekokulu, Çameli Halk Eğitim Merkezi</i>	
ÇAMELİ GELENEKSEL GİYİM KÜLTÜRÜ	457
<i>Nesrin Kacar</i>	
DENİZLİ ÇAMELİ HALI KİLİM DOKUMACILIĞI VE KÖK BOYACILIK.....	473
<i>Yurduşen Bacaksız</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNE KAYITLI 2018-2021 TARİHLERİNDE TANI ALMIŞ KANSER HASTALARININ SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: KESİTSEL RETROSPEKTİF BİR KOHORT ANALİZİ	481
<i>Gamze Gököz Doğu, Canan Karan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİNDE SÜRDÜRÜLEN KANSER TARAMA PROGRAMLARI	485
<i>Nurhan Meydan Acımuş, Erkan Barış</i>	
ULAŞTIRMA SİSTEMLERİNİN EKONOMİK KALKINMAYA ETKİLERİ: ÇAMELİ ÖRNEĞİ	491
<i>Halim Ceylan</i>	
ÇAMELİ İLÇESİ KOLAK KÖYÜ KUSURU GÖLÜ'NÜN OLUŞUM MEKANİZMASININ	

MÜHENDİSLİK JEOLJİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

503

Halil Kumsar

ÇAMELİ İLÇESİ'NİN JEOLJİK DEĞERLERİ VE JEOTURİZM POTANSİYELİ

511

Arzu Gül, Mehmet Özkul

ÇAMELİ YÖRESİNİN DEPREMSELLİĞİ

527

Fatma Figen Altınoğlu, Gülten Polat

KİBYRATİS BÖLGESİ (KABALİS BÖLGESİ) ARAŞTIRMALARINA YENİ KATKILAR: ÇAMELİ YENİİMAR MAHALLESİ KURTARMA KAZISI

537

Şeniz Yener, Dilek Bor, Şaban Kök

BATI TOROSLARDA ENDEMİK VE NADİR BİTKİLER AÇISINDAN ÖNEMLİ BİR ALAN: KARGIN YAYLASI (ÇAMELİ-DENİZLİ)

561

Gürkan Semiz, Batıkan Günel, Rasim Çetiner

ÇAMELİ (DENİZLİ) VE ÇEVRESİNİN FLORASINA GENEL BİR BAKIŞ

569

Hasan Yıldırım, Tuğkan Özdöl

ÇAM REÇİNELERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVRE DOSTU TEKNOLOJİK UYGULAMALARI

581

Metin Ak

ÇAMELİ İLÇESİNİN ORNİTOFAUNASI (KUŞ ÇEŞİTLİLİĞİ)

589

Raşit Urhan, Esat Kızılyaka, Mehmet Karaca

KANLIÇAY DERESİ (ÇAMELİ, DENİZLİ) ALABALIK ÇİFTLİKLERİ İÇİN ÖNEMLİ BİR BEŞİN KAYNAĞI: GAMMARUS SPP. (GAMMARİDAE LEACH, 1814)

597

Gürçay Kıvanç Akyıldız, Esin Özdemir

DENİZLİ İLİ ÇAMELİ İLÇESİNDEKİ GÖKKUŞAĞI ALABALIĞI ÜRETİMİ YAPILAN İŞLETMELERDE KULLANILAN AKARSU KAYNAKLARININ BAZI FİZİKSEL VE KİMYASAL KALİTE ÖZELİKLERİNİN BELİRLENMESİ

603

Cafer Bulut, Abidin Fidan, Mustafa Ergün, Mehmet Pazar, Nurhayat Dalkıran

HAVA KALİTESİ AÇISINDAN DENİZLİ'NİN KAZ DAĞLARI: ÇAMELİ

611

Cansu Duman, Selahattin Akşit

ÇAMELİ İLÇESİNDE YAPILAN KADASTRO ÇALIŞMALARI VE İLÇEYE ETKİLERİ

627

Ramazan Yoldaş Satılmış

ARAZİ TOPLULAŞTIRMASI ÇAMELİ ÖRNEĞİ

633

Erkan Şenyiğit

ÇAMELİ ORMAN İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ TANITIM, FAALİYETLER ve HİZMETLERİ

641

Erol Güner

ÇAMELİ 'DE GÜREŞ VE ÇAMELİ' NİN GÜREŞÇİLERİ

653

Hakan Tekin, Ayhan Ergen

ÇAMELİ FOTOĞRAF SUNUMU

659

HAYRİ DEV

Dr. Özcan Özçelik

Tıp Doktoru, Beykent Üniv. Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Mezunu

Aile Hekimi, Çameli Aile Sağlığı Merkezi

Tel: 0.5337197054

e-posta: ondokuzlar@hotmail.com

ÖZET

Çameli, farklı kültürlerin birleşim noktası, coğrafi ve sosyolojik yapısı ile özel konumunu halen korumaktadır. Karaman kökenli, Avşar boyları kaynaklı bölge hemen hemen tüm Türk boylarına ev sahipliği yapmaktadır. Karaman adı ile anılan ilçenin geçmişinde Köyceğiz, Tavas, Marmaris, Acıpayam gibi kültürlerin benzerliği ön plana çıkmaktadır. Günümüzde de bu akrabalık ilişkileri devam etmektedir. Bilhassa Köyceğiz'den türeme Dalaman ve Ortaca ile yakın bağları bulunmaktadır. Çameli'de bu kültürü tanıtan ve öne çıkmasını sağlayan pek çok kişi olmakla beraber en büyük değeri Hayri Dev'dir. Masıt Bölgesi, Taşavlu, Bedey ile ilişkili coğrafya şimdiki Gökçeyaka Mahallesi ile ilgilidir. Hayri Dev'i öne çıkaran yapı ise çobanlık hayatı sırasında elde ettiği kültürel değerlerdir. Aynı zamanda çalgı yapımcısı olarak ta "Goca Usta" ünvanı ile de bilinmektedir. Bir çok müzik ustası arasından onu öne çıkaran asıl mesele ise özgün tavırlarıdır. Kılık, kıyafeti, gaydaları, sözleri, bulunduğu mevki ve sanatın nesiller boyu aktarılmasıdır. Hayri Dev'in bilinmesi, medya tarafından ortaya çıkarılması tesadüf değildir. Esasen var olan sanat yapısı birkaç kişinin desteği, televizyon ve sosyal medyanın yaygınlaşması ile daha da anlamlı bir hale dönüşmüştür. Zira Goca Usta, eski kültürü ile yeni kültürü arasında fark yoktur. Sadece bilinirlik olması bakımından önemlidir. Üç telli ve çam düdüğü Hayri Dev'in çalgıları arasındadır. Özellikle çam düdüğü bölgeye özeldir ve UNESCO tarafından ödüllendirilmesinin sebebidir. Toplum tarafından üç telli ile üne kavuştuğu bilinse de asıl şöhreti ender bir çalgı olan çam düdüğü olarak ele alınmalıdır. Ödül ile birlikte Hayri Dev Kültür Merkezi'nin inşaa edilmesi, ilçenin bir çok noktasında simgesel olarak yaşatılması, onu vazgeçilmez kılmıştır. Turizm ve ekonomi anlamında da olumlu katkıları olmuştur.

Anahtar sözcükler: Çameli, Hayri Dev, Masıt, Karaman, Kültür

GİRİŞ

Hayri Dev'in hayatını incelerken biyografisinden daha önemli bir yaklaşım olarak bölgeye katmış olduğu kültürel zenginliği ele almak gerekir. Hayatının simgesel olarak değeri vardır, uzunca anlatılmaya gerek yoktur. 1933 yılı son baharında Gökçeyaka Bedey'de dünyaya gelmiştir. Bedey esasen ilçenin ilk adı olan Karaman'ın bir bölümüdür. Tarihte Bedey, Ören, Yaylacık, Emecik bileşkesi önem arz etmektedir. Bundan 150 yıl önce bu bölge asıl Çameli'nin merkezidir. Karaman Karyesi, Karaman Nahiyesi olarak zikredilmektedir. Karaman ismi Çameli için son derece önemlidir. Yaşlı insanların nüfus belgelerinde halen Karaman, Köyceğiz, Masıt gibi isimlere rastlanılmaktadır. Bu konu üzerinde derinleşme nedenimiz ise, Karaman Kültürü adı altında ana başlık açma zorunluluğudur. Zira Hayri Dev Karaman Kültürünün yoğunlaşmış, pekişmiş sembol değeridir. Karaman ismi aslen Karamanoğulları Beyliği'nden gelmektedir. Beyliğin dağılması ile birlikte zorunlu iskanlar nedeniyle beş yüz civarında yerleşim birimine sevk edilen Karamanlılar isimlerini yerleştikleri yerlere vermişlerdir. Konya Bozkır, Karaman, Mersin, Toros Dağları Etekleri, Antalya, Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Edirne, Selanik, Rodos, Girit gibi yerleşim yerlerine gönderilmişlerdir. Zaten Osmanlı geleneğinde zorunlu iskana tabi tutulan ailelerin, aşiretlerin uç bölgelere gönderilmesi bir gelenektir. Osmanlı'nın son dönemlerinde toprakların kayıpları nedeniyle uzun yıllar yukarıdaki topraklarda kalan Türkler geriye dönüş yapmışlardır. Balkan Harbi, Rus Savaşı, Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar devam eden geri dönüşler yaşanmıştır. Bölgemizin sabit yerleşiminin nasıl ortaya çıktığı konusu için önemlidir. Çameli ile Köyceğiz, Tavas, Marmaris, Milas gibi yerleşimlerin akrabalık ilişkisi mevcuttur. 1930 yılına kadar Köyceğiz bağlantısı devam etmiştir. Ardından Acıpayam İlçesine dahil olmuştur. 1953 yılında Çameli ismi ile yeni ilçe kurulmuştur. Hayri Dev türkülerinin arasında geçen "Karamanın koyunu, sonra çıkar oyunu" demesi veya "Karamandan geldik" demesi tesadüfi değildir. Nesiller boyu işlenen toplumsal hafızanın devamlılığı niteliğindedir.

Hayri Dev

1933 yılında Masıt şimdiki adıyla Gökçeyaka Köyü Bedey mahallesinde dünyaya gelmiştir. Çocukluk çağları genellikle aynı bölge dağlarında çobanlık yapmakla geçmiştir. Coğrafi olarak Çameli ilçesi genel olarak engebeli ve dağlık yapısı ile bilhassa keçi için oldukça elverişlidir. Gökçeyaka köylüsü geçimini tarım ve hayvancılık yanında tarım işçiliği, inşaatçılık gibi işlerle de uğraşmaktadır. Hayri Dev’i incelerken çocukluk yıllarında sanata olan yatkınlığı, ustalığı nasıl elde ettiği, diğer arkadaşları ile etkileşimleri, sanat camiası ile tanışması, dışa açılması, düğüncülük hayatı gibi farklı yaşam kesintileri olarak ele almak gerekir. Çocukluk yıllarında mevcut arkadaşları ile ömür boyu dostlukları devam eden, hem sanat hem de dostluk anlamında devam eden ilişkileri olmuştur. Ustası Hasan Yıldırım, Durmuş Yıldırım, Hisarlı Akkulak bu isimlerden bazılarıdır. Çocukluk çağında tanıştığı usta arkadaşları yanı sıra iki oğlu ve torunu da kendisine eşlik etmiştir. Fransız yapımı “Ormanın Arkasında” adlı filmde bu kişilere de yer verilmiştir. Konserlerde Durmuş Yıldırım, Hasan Yıldırım, Zafer Bayram Kısmet Dev gibi isimleri sıkça görmekteyiz.

Resim 1: Hayri Dev Taşavlu

Masıt Kırıkları

Masıt kırık havaları genel yapısı itibarı ile üç telli ile tezenesiz çalınan kıvrak oyun havalarıdır. Dokuz sekizlik yapısı vardır. Dirmil kıvrak oyun havaları ile benzerlik taşımaktadır. Kısa bir örnek vermek gerekirse Cemilem ve Dirmil’in çalgısı adlı türküleri ile benzerdir. Köyceğiz Yolları türkü yapısı da benzerlik içermektedir. Benzerliğin olması çok doğaldır, komşu coğrafyaların kültürleri etkileşim içine girmiştir. Masıt Kırıkları sayıca çok fazladır. Yüzün üzerinde Masıt Kırığı vardır. Günümüzde elimizde kalıp derlenebilenler otuz civarındadır. Kırık gaydalarda sözler ön planda değildir. Üç telli ile ritim üzerinden oyun ağırlıklıdır. Mevcut kırık havalar Çameli Milli Eğitim Müdürlüğü ve Halk Eğitim Müdürlüğü aracılığı ile derlenip notaya dökme işlemleri devam etmektedir. Otuzun üzerinde kırık hava derlenmiştir. Halk Eğitim Müdürlüğü Öğretmeni Tugay Atay da çalışmalara destek vermektedir. En önemli kaynak kişi Gökçeyakalı Muhammet Koç’tur.

Üç Telli

Masıt Kırıkları genellikle üç telli küçük sazlar ile çalınır. Kısa saplı çöğür bağlama ve uzun saplı bağlamalar ile de icra edilebilir. Üç telli saz esasen kopuz menşelidir. Mızrap kullanılmaz, 30 cm ile 80 cm arasında değişen boyutları mevcuttur. Bir el klavye ile notalara basarken diğer el parmakları aşağı yukarı hareketlerle ritim tutulmasına yardımcı olur. Bazen parmak çekmesi, bazen avuç çekmeleri yapılarak çalınır. Ustalaşmak çok uzun yılları alabilmektedir. Çalma şekillerinin arasında iki parmak ile yukarı aşağı seri hareketler ile vuruşlarda söz konusu olabilir. Bazı gaydalarda ise parmak şaklatma şeklinde de ara figürlere yer verilmektedir. Sözler genelde doğaçlama olarak yerleştirilmiştir. Hayri Dev'in TRT repertuarında yer almış en meşhur çalışması "Zülüfleri Taramış" adlı çalışmasıdır. Çalma tekniği, sözleri ve oyunu ile tamamen Karaman Kültürünü temsil eden olağan üstü çalışmadır.

Resim 2: Üç Telli Saz

Oyunlarda ise genellikle daire halka yapılarak oynanır. Dönme, diz vurma, bir araya gelme, ayrılma gibi figürleri mevcuttur. Gaydanın türüne göre doğaçlama düzenlemeler yapılabilmektedir. Aynı kişiler uzun yıllar birlikte oyun sergiledikleri için uyum seviyeleri oldukça yüksektir. Günümüzde Saffet Akyol isimli emekli öğretmen köy okullarında ve halk eğitim kurslarında masıt kırıklarını öğretmeye devam etmektedir. Öğrencileri Zeki Akyol ve Eser Erten ikilisi etkinlik gösterilerine devam etmektedir.

Resim 3: Hayri Dev Çam Düdüğü, Durmuş Yıldıırım  ç Telli, Hasan Yıldıırım Keman ile

Jerome Cler

Fransız kökenli müzikolog akademisyen olan Jerome Cler ile Hayri Dev'in bir araya gelmesi tesadüfler zinciri gibidir. Acıpayam'a gelen Jerome duyduğu kasetteki kişiye merak etmiştir. 1990 yıllarına denk gelen zaman içerisinde Kaymakamlıkta Hayri Dev'in izini sürer "hangi dağın başında kim bilir, bulunması imkansız" olduğu söylenir. Uzun uğraşlar sonunda Taşavlu yolunda Hayri Dev ile bir araya gelinir. Bu süre içerisinde Taşavlıda konuk olur. Dostluk ölene kadar devam eder. Jerome Goca Ustadan üç telli eğitimi alır. Üç telli saz satın alır. Hatta videolarındaki üç telli kokulu ardıtan imal edilmiştir. Yıllar içerinde Jerome'un üniversiteden öğrencileri belirli aralıklarla Taşavlıda kalmışlardır. Bizzat Hollanda, İrlanda, Fransa'dan gelen öğrencileri gördüm, tanıştım. Öğrenciler üç telli saz almayı öğrendiler. Jerome ile birlikte Hayri Dev'in tanıtımı, ilçenin tanıtımı farklı boyut kazanmıştır. Goca Usta ve ekibi birkaç kez yurt dışı konserine gitmişlerdir. Sosyal medyanın gelişmesi, you tube kanalı, facebook gibi mecralar yapılan işlerin tanıtılması ve paylaşılmasında etkili olmuştur.

Resim 4: Hayri Dev Jerome Cler ile

Talip Özkan

1940 Yılında Acıpayam ilçesinde doğmuştur. Öğrencilik yıllarında saza olan merakı ve yeteneği ortaya çıkmış, TRT bağlama sanatçısı olarak görev yapmıştır. Fransız üniversitelerinde yerel otantik müzik üzerine dersler vermiştir. 2010 yılında vefat etmiştir. Çameli ile tanışması eskiye dayanmakla beraber 1990 yılı başlarında sıkça görüşmeler gerçekleşmiştir. O yıllarda kullanılan kamera ve ses kayıt cihazları ile Taşavlu kayıtları yapılmıştır. Bu kayıtlar ilerleyen yıllarda sosyal medya platformlarında sıklıkla paylaşılmıştır. Talip Özkan ile buluşma sırasında Hayri Dev'in genellikle Masit Kırıklarını oynadığı, Çam düdüğü çaldığı, üç telli ile icralar yaptığı görülmektedir. Buluşmalar sırasında Hisarlı Akkulak, Durmuş Yıldırım, Hasan Yıldırım ve Hayri Dev'in çocukları da bulunmaktadır. Talip Özkan ile Jerome Cler'in bir biriyle tanıştıkları, Jerome'unda müzik icraaları sırasında bulunduğu görüntülerden anlaşılmaktadır.

Resim 5: Talip Özkan Taşavlu

Çam Düdüğü

Çam düdüğü yapımı sırasında çok defa bulundum. Çam düdüğü veya gizli düdük ilkbaharda çamların yeni filizlenen kalem kalınlığındaki boyutları ile kabuğundan çıkarılmaktadır. Kesilen çam çubukları yaş halde iken kesim boyutu kadar bıçak yardımı ile işaretlenip 10 cm kadar çıkartılır. Çıkartılan parça sürekli nemli durmak zorundadır. Kurumasıyla birlikte dağılması gündeme gelir. 15 gün kadar süre içinde kullanılabilir. Kamışın ucuna takılarak çalınır, kalın sesli çalgıdır. Üç telli, kabak kemane ile uyumu yüksektir. Çam düdüğü yapımı basit olmakla beraber sembolik değeri yüksektir. Bu düdüğün yapıldığı zaman bahar ayıdır. Dugguk kuşlarının öttüğü, yörük göçlerinin başladığı zaman olma özelliği vardır. Üstelik Hayri Dev'den gördüğüm ve işittiğim kadarı ile çam dalını bıçak yardımı ile işaretleyip sert bir yerde kabuğu gevşetip çıkarma işlemi sırasında söylenen nameler şöyledir; “go hed go hed çıktı sen de çık” şeklinde manalı manasız mırıltılar işitirdim. Hayri Dev esasen Üç telli yapım ve icra ustası olarak bilirse bile asıl UNESCO yaşayan insan hazinesi ödülünü Çam düdüğü ile almıştır. 2008 yılında takdim edilen ödülün özelliği ise, ender görülen, ilginç bir enstrümanın varlığıdır. Günümüzde ise çam düdüğü yapımcısı ve çalanı kalmamıştır.

Resim 6: Çam Düdüğü

Yörüklük Geleneği

Çameli Bölgesi geçmiş dönem içerisinde yörüklük geleneğini yaşamıştır. Konar-Göçerlik son yüz yıl hariç her dönem yaşanmıştır. Yapısı daha çok yaylak-kışlak şeklinde devam etmiştir. Uzun mesafeler yerine aynı yer içerisindeki yaylalar tercih edilmiştir. Hayvancılık yörüklerin önemli unsurudur. İlçemizde Ağla Yaylası, Yaylacık Dağı, Yörük Oturağı, Kızılcapınar, Yalnızca Dağı, Goca Yayla gibi yerler yaz aylarında hayvancılık için tercih edilmiştir. Yaylanın lezzetli otları ile yetişen hayvanların etleri oldukça lezzetlidir. Son yirmi yıl içerisinde biten yörüklük yaşamı kendini sembolik olarak tertiplenen şenlikler ile yaşatmaktadır. Özellikle yerel yönetimler ve yörük dernekleri geleneklerini korumaya çalışmaktadır. 2012 yılında İmamlar Sarayyığı Çayırı'nda yeniden başlatılan yörük şenliklerinde kültürel içerikli programlar yapılmaktadır. Sipsi, cura, üç telli, davul zurna nağmeleri dile getirilmektedir. Yağlı güreşler yapılmaktadır. Nalbantlar, kaşık ustaları, börekçiler otantik değerleri yaşatmaktadır. Hayri Dev yörük şenliklerinin ana konudur. Sanatının icrasıyla birlikte halk coşmaktaydı. Sadece Çameli değil, tüm bölge etkinliklerine davet edilmekteydi. 2012 yılı Yörük Şenlikleri'nde Hayri Dev ile Cumaalanlı Kırkpınar Başpehlivanı Hasan Şahin bir araya gelmişlerdi. Hasan Şahin de spor ve güreş alanında ilçemizin güçlü isimlerindedir. 1971 Yılı Kırkpınar Başpehlivanıdır. Çameli Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu yağlı pehlivan güreşlerinin ismi Hasan Şahin Güreşleri olarak düzenlenmiş olup, ismi sonsuza tescillenmiştir

Resim 7: Özcan Özçelik, Durmuş Yıldırım, Hayri Dev

Karadağ Konak ve Hayri Dev

Çameli Kızılyaka Karadağ Konak mevkiinde bulunan ve şahsıma ait olan bahçe ve kültür evinde oldukça yoğun programlar gerçekleşmişti. Programların çoğunluğunda baş aktörler Hayri Dev ve Durmuş Yıldırım olmuştur. Yerel medyamız, Denizli televizyonları ve TRT çekimlerinin bir çoğu burada yapılmıştı. Makbule Kaya, Sümer Ezgü, Emre Dayıoğlu gibi ünlü sanatçılar yanı sıra, Türker Eroğlu, Turgut Tok, Tuncer Baykara gibi değerli profesörleri ağırlamıştık. Yurt dışından gelen konuklar, diğer illerden gelen seyahat acentaları ile bir çok farklı insana ev sahipliği yapmıştır. Çeşitli zamanlarda onlarca kez yapılan programlar Üç telli gaydalar, kültür ve sanat içeriklidir. Hayri Dev'in vefatı ile birlikte hızlı bir düşüş yaşanmış olup, boşlukların doldurulması adına alternatif çalışmalar yapılmıştır.

Karaman Türküsü

Karadağ'ın konağı; yörüklerin oturağı.
Karaman dağları çam, ardıç, kekik kokar yaylası.
Mandalar buğday taşır ağır ağır, kağnılar gıcırdaşır.
Avşar Obası, Avşar Obası; Karaman Yaylası.

Karaman Ovası otlak, atları kıvrak.
Karadağ şahanı sarpa kurar yuvasını.
Çatal çaylarda balıklar çırpışır, sular çatışır.
Bağlar cevize dolandı, obalar göğe boyandı.

Ördekler kanat açmış, ovalar yoncalanmış.
Karadağ'ın kekliği karamığa konarmış.
Karaman Deresi'ne oturak kuruldu, paşalar kuruldu.
Develer arpa, buğday; değirmenin suyu akışır.

Obalar gelir, Karaman yurduna konar...!
Kollar Rabbe açılır, dualar okunur, bayraklar asılır.
Davullar, zurnalar çalınır, kazanlar kalaylanır.
Avşar Obası, Avşar Obası; Karaman Yaylası.

Kıl çadırın yazgısı çuldan,ayranı yayıktan.
Yiğit olur Karaman erleri,kırık oynar elleri.
Kılıç oynar atında,sırtında zıbın taşır.
Kara yağızlar çayırlarda dalaşır,oynaşır.

Karaman Yaylası'na güz geldi,hüzün geldi.
Dağlara soğuk geldi,Obaya nişan geldi.
Kara yelden haber geldi, nam geldi.
Türk Yurdu'na iki cihanda huzur geldi

Prof Dr. Turgut Tok

Prof. Dr. Turgut Tok ile 2012 yılı Çameli Tarih Konferansı düzenlenmişti. Amaç, ilçemizde söylenen tarihi bilgilerin doğruluğunu teyit etmektir. Üniversite öğrencileri, Çameli Halkı birleşmiş toplanan bilgiler ortaya konulmuştu. Konferans sonrası bizler açısından yenilenme ve motivasyon olmuştu. Tarih ve kültür meselesinin önemi pekişmişti. Yol haritamız belli olmuştu. Öğrendiğimiz ana başlıklar ise, bölgenin bütün olarak ele alınması gerektiği, Avşar kökenli Türklerin bölgeye hakim olduğu konusu idi. Acıpayam ile birliktelik, Köyceğiz birlikteliği gibi konular ele alınmıştı. Bu konferans sonrası Çameli özel tarihinin hiç araştırılmadığı ortaya çıkmıştı. Mezar taşlarının labaratuvar olması gerektiği, halk dilinin tercüme edilmesi gibi konular ele alınmıştı. Bu aşamadan sonra yaptığım araştırmalar bizleri bambaşka noktalara götürmüştü. Hayri Dev'in namlanması Prof. Dr. Turgut Tok'un emekleri büyüktür. Otuz sene boyunca belirli aralıklarla görüşülmüştür. Yapılan organizasyon ve davetlerde Hayri Dev ve Durmuş Yıldırım'a işaret etmiştir. 2012 yılı Tarih konferansında Prof. Dr. Turgut Tok, Hayri Dev ve evlatları, Durmuş Yıldırım, Şevket İren Kızıllırmak, Yılmaz Seçkinbir araya gelmişlerdi. Konferans sonrası masit kırıkları icra edilmiştir.

Ramazan Güngör ve Hayri Dev

1924 doğumlu Ramazan Güngör, cura üstadıydı. İki bin senesinde Hayri Dev ile görüşmüşlerdi. Fethiye Kemer Nahiyesi Kadıköyde doğmuştu; " Eski zamanda kopuz vardı, tel olmadığından sincap bağırsağından tel yerine onu bağlarlardı." Diyordu. Topal Ramazan adıyla ünlenmişti. Çameli'de Hayri Dev adını duymuş, Hayri Dev de onun adını sıkça duyuyordu. Parmak curası çalardı. Ramazan Güngör'ün asıl soyadı "yanatma"dır. köyünde okul olmadığından okula gidemedi. küçük yaşta marangozluğa merak saldı. annesinin, on iki yaşında iki buçuk kuruşa aldığı curayla müziğe başlamıştı. 1949 yılında askerden döndüğünde, bir inşaatta çalışırken çatıdan düşüp ayaklarından sakat kaldı. Bu olaydan sonra kendini tamamen saz yapmaya ve çalmaya verdi. Ramazan Güngör, bağlama ailesinden her türlü sazı yapabilmesine rağmen, daha çok kendi adıyla özdeşleşen "üç telli kopuz bağlama"yı çalmıştır. teke yöresine has "zeybekler", "gurbet ve boğaz havaları", "türküler", "zorlatmalar" ve "uzun havalar" sazıyla çaldığı ezgilerdir. 1960 yılından itibaren pek çok müzisyen, derlemeci güngör'den kayıtlar yapmış, derlenen eserlerden bir kısmı kültür bakanlığı arşivine ve TRT repertuarına girmiştir. Güngör'ün ömrü Goca Usta gibi fakirlikle geçmiş, ancak hastalık ve sakatlık onu daha çaresiz bırakmıştır. Zülfü Livaneli, Arif Sağ, Erdal Erzincan gibi insanları tanımıştır. Usta'dan şelpe ve parmak tekniklerini öğrenmişlerdir. Hatta hastalık ve ilaç masraflarını ödeyemeyen Usta için belediye yardım konseri düzenlemiştir. Konser geliri ile ona ev alınmıştır. Hayri Dev için Çameli'ye gelmişler, Hayri Dev'in düğünde olması nedeniyle akşama kadar beklemek zorunda kalmışlardı. Dar vakit görüşen iki usta kısa süreliğine de olsa sohbet etme şansı olmuştur.

Resim 8: Hayri Dev, Ramazan Güngör

Ramazan Kıvrak

Yörük Obalarımız program yapımcısı olan Ramazan Kıvrak, ilçemizi yakından tanımaktadır. 1985 yılında Hayri Dev'in varlığını ve müziğini keşfetmiştir. Ramazan Kıvrak'ın babası Ali Kıvrak'ta üç telli icra ustası olması nedeniyle, Ali Kıvrak, Hayri Dev, Ramazan Güngör'ün ortak kaset çalışmaları olmuştur. Komşu bölgelerin üç büyük ustası buluşmuşlardır. Ramazan Kıvrak özellikle 2009 yılında Çameli Yörük-Der'in kurulması ile birlikte Çameli'ye sıklıkla gelmiştir. 2012 yılı Sarayyıkığı şenlikleri, Dalaman etkinlikleri, Ölü Deniz etkinlikleri gibi birçok konuda Hayri Devle birlikte hareket etmiştir. Sayısız etkinlikte Goca Usta ile bir araya gelmişlerdir. Hayri Dev'in vefatında da yanında bulunmuş, ardından hayır işlerinde yardımcı olmuşlardır.

Bağlamam Var Üç Telli

2007-2008 Yıllarında TRT tarafından çekilen belgesel filminde yönetmen Sevilay Tüccar program için gelmişti. Kapsamlı bir çalışma ile İmamlar Köyü kahvesi otantik yapıya dönüştürülmüştü. Bizzat gördüğüm sahnelerde Hayri Dev, Musa Dev, Durmuş Yıldırım sahne yapıp, çalgı ve oyunlarını sergilemişlerdi. Yeşilyayla (Abaz) Köyü'nde düğüne eşlik edilmişti. Hayri Dev'in evi, Çameli Pazar yeri dahil bir çok mekan ve toplulukta çalışmalar yapılmıştı. Çameli'nin eski mekanı olan ve halen işletmesi devam eden Zeki Akyol'a ait büfede program tamamlanmıştı. Tam bu sırada Hayri Dev'in ödülü açıklanmıştı. Sevilay Tüccar'ın yaptığı belgesel o ana kadar yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olmuştu. Aylarca süren çalışmada Karaman Kültürü adeta harman edilmişti. Belgesel TRT tarafından ekranlarda yayınlandığında oldukça ses getirdi. Söz konusu belgesel uluslararası yarışmalara katılmış, Katarda yapılan yarışmada dünya genelinde en iyi üçüncü belgesel olma ödülünü kazanmıştı.

Sümer Ezgü

2010 yılında Sümer Ezgü, Ramazan Kıvrak ile beraber Çameli Karadağ Konakta Hayri Dev ile bir araya gelmişlerdi. Yapılan çalışmalarda Sümer Ezgü ile Goca Usta üç telli ile müzik icra etmişlerdi. Sarı Zeybek adlı kırık havayı birlikte çalıp söylemişlerdi. Yerel sanatçılar ile birlikte yöre türküleri seslendirilmiş, kayıt altına alınmıştı.

Makbule Kaya

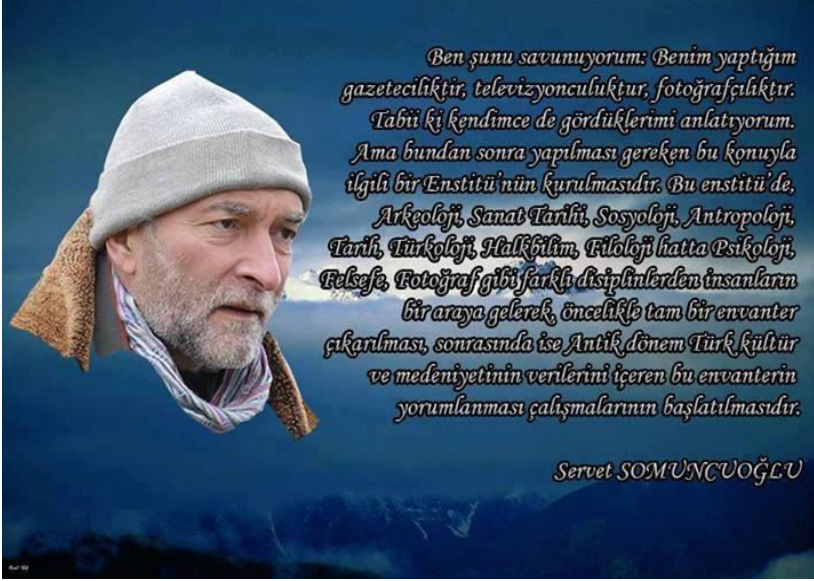
2012 Yılında konser programı için Çameli'ye gelen Makbule Kaya ve Goca Usta bir araya gelmişlerdi. Goca Usta'nın özgün çalışmalarını dinlemişti. Kısa bir süre sonra Goca Usta'nın zülüfleri taramış adlı eseri TRT arşivine girmiş, notaya dökülmüştü. Makbule Kaya ilk kez bunu TRT Ekranlarından canlı olarak seslendirmiştir. Bu aşamaların hepsine tanıklık ettim.

Usta'nın Kıyafetleri

Hayri Dev hiçbir zaman özel kıyafet giymemiştir. Halkın genel giyimine uyum sağlamış kıyafetleri kullanmıştır. Sekiz köşe şapkası, koyu çizgili ceket, açık renkli gömlek, koyu renkli pantolon, siyah ayakkabılar ve çizgili atkısı mevcuttur. Yaz kış aynı şekilde giyinirdi. Şapkasının içini ilaç ve evrak saklamak için kullanırdı. Üç telli sazını daima yanında kılıfında muhafaza ederek taşırdı. Nereye giderse gitsin aynı şekilde giyinirdi. Şapkasını hiç çıkarmazdı. Onu çıkardığı zaman kimse onu tanıyamazdı.

Servet Somuncuoğlu

TRT yönetmenlerinden Servet Somuncuoğlu Türk dünyasında oldukça etkin simalardandı. Taşlar ve mezar taşları konusunda uzmandı. Amatör fotoğrafçı olarak Çameli bölgesindeki eski mezar taşlarını fotoğraflayıp ona yolluyordum. Tamgalar Dengizli programı için Denizli Belgeseli çekiliyordu. Eski fotoğraflara bakıp Çameli'yi programa aldıklarını söyledi. Emecik, Kınıkyeri, Kalınkoz, Gökçeyaka gibi yerlerde çekimler yapıldı. Hayri Dev ile de program yapıldı. Programın bir bölümü Karadağ Konakta çekildi. Prof Dr. Türker Eroğlu da programın bir bölümünde Üç telli ile ilgili tarihi bilgiler verdi. Üç bölüm halinde yayınlanan belgesel çok ses getirmişti. Program sonrası Hayri Dev ve Çameli birlikte anılmaya başlandı. 2012 yılında yapılan çekimler akabinde Servet Somuncuoğlu 2013 yılında vefat etti.

Resim 9: Servet Somuncuoğlu

Fasl-ı Anadolu Çameli

2015 Yılında Karadağ Konak'ta gerçekleşen programda Hayri Dev, Durmuş Yıldırım, Şevket Kızıllırmak, Yılmaz Seçkin, Cemil Çağdaş gibi yerel sanatçıların bir araya geldiği programdır. Yerel sanatçılar ilk kez toplu halde Hayri Dev eserlerini icra ettiler. Yönetmenleri Sema Dalgıç, Emel Yurt, Nilgün Yavuz eşlik ettiler.

Emre Dayıoğlu

Emre Dayıoğlu, Antalya Kaş ilçesinde müzik öğretmenliği yapmaktadır. Karadağ Konak'ta Dayıoğlu ve Hayri Dev ile birlikteydik. Uzun saatler sohbet ve müzik programı için kayıtlar yapılmıştı. 2015 yılında gerçekteşen programın ardından Durmuş Yıldırım ve Hayri Dev'in evine geçilmişti. Evlerin odalarında da çeşitli kayıtlar yapılmıştı. Üç telli ile yapılan program you tube kanallarında yayınlanmıştı. Büyük bir seyirci kitlesi ile buluşmuştu.

Resim 10: Emre Dayıoğlu ve Hayri Dev

Vefat

18 Temmuz 2018 yılında Hayri Dev vefat etmiştir. Ölüm haberi hızla yayılmıştı. Makbule Kaya ve Sümer Ezgü'ye haber verilmişti. Sanat camiasından ilgili kişiler bilgilendirilmişti. Denizli erkanı ve hatırı sayılır sanat camiası cenaze merasimine katılmışlardı. Hayri Dev bir sözünde "Fransa'ya gittim konserler verdim, adamlar çam dikmiş büyümemiş, bizim çamlar öyle mi çok büyük. İlla memleket,bizim köy gibi yer görmedim" demiştir. Arkadaşı yoldaşı Durmuş Yıldırım da çok üzölmüştü. Bana söylediği sözde "Ah doktorum benden başka kimse kalmadı, ağbeyim kemeñeci Hasan Yıldırım öldü, Goca Usta öldü, sıra bana geldi hakkını helal et" demiştir. Durmuş Yıldırım çitlik nazarlık imalatçısı olduğu için her hafta nazarlıkları hediye olarak getirdi. Esasen Dev ve arkadaşları ile kuvvetli bağlar kurulmuştu. Bu etkileşimi anlatmak izahı yoktu. Ölümünün arkasından sayısız eserler, sözler ve üç tellisi kaldı. Ölüm haberine herkes çok üzöldü. Aylarca taziyeler devam etti. Eserleri halen yaşamakta, dilden dile söylenmektedir. Hayri Dev Kültür Merkezi sembol değerleri içinde taşımaktadır. Allah rahmet eylesin.

Resim 11: Cenaze Merasiminden

Resim 12-13: Basında vefat haberleri

Sonuç

Goca Usta Hayri Dev, Çameli Karaman Kültürünün önemli parçasıdır. Her ögenin toplanmış tek halidir. Masıt Kırıkları, gaydalar, üç telli ve çam düdüğü onda şimgeleşmiştir. Hayri Dev'i müzik insanı olarak ele almak son derece yanlıştır. Yaşadığı bölgenin dağlarını, keçilerini, çobanlarını da ele almak gerekir. Çam, ardiç kokulu yaylaları, tarım işçilerini, düğünlerini, yemeklerini, doğumları ve ölümleri birlikte ele almak gerekir. Dilden dile söylenenler bin yıllık geleneğin tesiridir. Üç telli, kopuzun devamı niteliğindedir. Çam düdüğü dünyada ender rastlanan çalgılardan biridir. Hayri Dev'in dünyaca tesciline sebep olmuştur. Kültürün devamlılığı ve sürdürülebilir olması açısından yapılması gerekenler şu şekildedir;

- 1-Üç telli sazın yaygınlaştırılması, imalat ve eğitim aşamalarında gençlere yardım edilmelidir.
- 2-Her usta mutlaka okullara gidip üç telli saz eğitimi ve kırık oyunları öğrencilere öğretmelidir. Milli Eğitim ve Halk eğitim müdürlüğü koordinasyonu sağlanmalıdır.
- 3-Hayri Dev Kültür Merkezi'nde çalgı yapım atölyesi ve saz eğitimleri gerçekleştirilmedi. Yerel sanatçılar ile Konservatuvar birlikteliği sağlanmalıdır.

- 4-İlçemizde otantik müzik üzere üniversite seviyesinde konservatuvar açılmalıdır.
- 5- Yörüklük geleneği, tarih, kültür konularında köy bazlı çalışmalar yapılmalı, yaşlı insanların birikimleri kayıt altına alınıp arşivlenmelidir.
- 6- Törenlerde veya düğünlerde kültürel yapı öne çıkarılmalı, yerel kültürün öne çıkması için komisyonlar kurulmalıdır. İlgili şablonlar halkın kabulüne sunulmalıdır.
- 7-İlçemizin turizm ile münasebeti nedeniyle üç telli sazlar daima ön planda tutulmalı, ziyaretçilere tanıtımlar yapılmalıdır. Bu konu ile ilgili kültürel hediyelik eşyalar satışı yapılmalıdır.
- 8-Ahşap eşyalar, saz imalatı, yörük düzeni eşyaları imalathaneleri açılıp, elden veya internetten satışı gerçekleştirilip tanıtım ve ekonomik katkılar sağlanabilir. Sektörel canlanma sağlayabilir

Kaynaklar:

- 1- Goca Usta Hayri Dev, **Dr. Özcan Özçelik**, Denizli 2018
- 2-Çam Düdüğünden Unesco'ya Hayri Dev ve Karaman Kültürü, **Dr.Özçelik**, Denizli 2014
- 3-Canlı söyleşiler, toplantı ve sohbetler, Hayri Dev, **Dr. Özcan Özçelik**
- 4-<https://www.youtube.com/watch?v=4M4sFiUI>
- 5-<https://www.youtube.com/watch?v=zVns1kD270I>
- 6-<https://www.youtube.com/watch?v=9KGi0iZuSVU>
- 7-TRT müzik arşivi/**Makbule Kaya** Zülüfleri Taramış
- 8-TRT Belgesel arşivi/**Sevilay Tüccar**/ Bağlamam Var Üç telli
- 9-TRT Belgesel arşivi/**Servet Somuncuoğlu**/ Tamgalar Dengizli
- 10-**Özçelik**, özel arşiv/ Hayri Dev
- 12-**Özçelik**, Karadağ Konak Otantik Koleksiyonu.
- 13-TRT Fas1-1 Anadolu Çameli programı

Youtube Link: <https://www.youtube.com/watch?v=VJTyt7IQWBc>